

# Voorwoord

Welkom bij dit koorconcert van Marcantus Vocaal Ensemble. U gaat luisteren naar een a-capellaprogramma met een selectie van Maria-liederen vanaf de Middeleeuwen tot aan onze tijd.

Al ruim 2000 jaar wordt Maria vereerd door miljoenen mensen over de hele wereld. Maria wordt vaak gezien als de moeder der moeders. Een eenvoudige, deugdzame vrouw die is uitverkoren om de moeder van God te worden. Zij kan daardoor bemiddelen tussen de mensen op aarde en God en kan, meer nog dan alle heiligen bij elkaar, voor alles worden aangeroepen. Niemand is vaker op een bidprentje te zien dan zij, naar geen enkele heilige zijn zoveel kerken vernoemd en aan niemand zijn meer bedevaartsoorden gewijd dan aan haar.

Die Maria-verering maakt dat Maria door de eeuwen heen ook in talloze liederen is bezongen. Al in de middeleeuwse Gregoriaanse kerkmuziek zijn tal van bekende Maria-gezangen te vinden, zoals het Ave Maria, Salve Regina, Stabat Mater en het Ave Maris Stella. Zowel de teksten als de melodieën van deze gezangen hebben in de eeuwen erna, tot aan onze tijd toe, tal van componisten geïnspireerd tot prachtige koormuziek. Uit al die prachtige koormuziek hebben we een selectie gemaakt. De koorwerken worden afgewisseld met teksten die het verhaal van Maria vertellen en een ingang bieden bij het beluisteren van de muziek. De teksten zijn samengesteld en worden voorgedragen door koorleden Peter Berkien en Leendert Jan van Lingen.

Ons programma heeft twee scharnierpunten: het Magnificat, de lofzang van Maria als ze de blijde boodschap heeft ontvangen dat ze de moeder van de verlosser zal worden en het Stabat Mater, als Maria wenend bij haar zoon staat, die gekruisigd is. Beide gebeurtenissen hebben een grote theologische betekenis, maar zijn ook zo menselijk invoelbaar: de grote vreugde van het aanstaande moederschap en de diepe droefheid over het lijden en sterven van je kind. Daaromheen klinken toonzettingen van het Ave Maria (Willem Andriessen, Igor Strawinsky, Marius Kramarz, Carl Jenkins en op Russische tekst van Rachmaninov), het Ave Maris Stella (Lajos Bárdos en Marius Kramarz), het Salve Regina (in de originele Gregoriaanse versie en van Franz Liszt) en diverse stukken op teksten van latere tijd.

Wij wensen u veel luisterplezier!

## Jan van den Berg

Jan van den Berg (1957) studeerde dwarsfluit en muziektheorie aan het Utrechts Conservatorium. Door het bijvak zang kwam hij in contact met zingen in een kamerkoor. Hij werd gegrepen door de magie van het versmelten van stemmen in een koorklank. Al tijdens zijn studie richtte hij een kamerkoor op en volgde hij lessen koordirectie. Zelf zong Jan in diverse semi-professionele koren, zoals het Nederlands Theaterkoor en het Asko Kamerkoor. In het muziekonderwijs bleef Jan als zanger actief, onder andere bij kamerkoor Trajecti Voces en ensemble Con Piacere. Hij volgde summerschools van de Capella Pratensis en trad bij gelegenheid op als inval- of gastdirigent. Inmiddels heeft Jan zich helemaal toegelegd op koordirectie. Hij volgde de applicatiecursus Koordirectie en een premaster Koordirectie aan het Utrechts Conservatorium. Hij is de vaste dirigent van Marcantus Vocaal Ensemble en van Capella Culemborg.

## Marcantus

Marcantus Vocaal Ensemble uit Culemborg is in de jaren negentig ontstaan uit een projectkoor. Sinds die tijd is Marcantus gespecialiseerd in a capella zingen, meestal vierstemmig, soms aangevuld met één of meer instrumenten. Het repertoire is gevarieerd: van geestelijke muziek uit de Renaissance en de Barok tot moderne muziek uit de 20<sup>e</sup> en 21<sup>e</sup> eeuw. Soms serieus en ingetogen, dan weer licht en uitbundig. Plezier in zingen staat voorop, maar natuurlijk streeft Marcantus ook naar een mooie koorklank en een goede interpretatie van de muziek: geen noten zingen, maar muziek maken! Marcantus streeft ernaar om elk jaar minstens één concert te geven, altijd rond een thema. In het verleden waren dat bijvoorbeeld 'Liefde', 'Sweelinck meets Marenzio', 'Hollandse Meesters' en muziek uit de Engelse koortraditie. Nu staat de verering van Maria op het programma.

# Programma

|                        |                      |                           |
|------------------------|----------------------|---------------------------|
| Hermannus Contractus   | 1013-1054            | Salve Regina              |
| Anoniem                | 14 <sup>e</sup> eeuw | Laudemus Virginem         |
|                        |                      | Splendes Ceptigera        |
| Josquin des Prez       | 1450-1521            | Gaude Virgo Mater Christi |
| Tomás Luis de Victoria | 1548-1611            | Magnificat secondi toni   |

|                  |           |                      |
|------------------|-----------|----------------------|
| Igor Stravinsky  | 1882-1971 | Ave Maria            |
| Mariusz Kramarz  | 1987      | Ave Maris Stella     |
| Benjamin Britten | 1913-1976 | A Hymn to the Virgin |
| Lajos Bárdos     | 1899-1986 | Ave Maris Stella     |
| Karl Jenkins     | 1944      | Ave Maria            |

~ *Pauze* ~

|                    |           |                            |
|--------------------|-----------|----------------------------|
| Willem Andriessen  | 1887-1964 | Ave Maria                  |
| Franz Liszt        | 1811-1886 | Salve Regina               |
| Max Reger          | 1873-1916 | Unser lieben Frauen Traum  |
| Sergej Rachmaninov | 1873-1943 | Bogorodĩtse Dēvo, raduisya |

|                 |           |                                 |
|-----------------|-----------|---------------------------------|
| John Tavener    | 1944-2013 | Mother of God, here I stand     |
| Andrew Smith    | 1970      | There is no rose of such virtue |
|                 |           | Stabat Mater                    |
| Mariusz Kramarz | 1987      | Ave Maria                       |

## Salve Regina van Hermannus Contractus

Het Salve Regina is een van de vijf Maria-antifonen. In het getijdengebed worden de complete, een nachtgebed, besloten met één van de vijf antifonen, naargelang het kerkelijk jaar. Het Salve Regina wordt gezongen tussen het Hoogfeest van de Heilige Drie-eenheid (zondag na Pinksteren) en Christus Koning (eind november).

Van de meeste Gregoriaanse muziek kennen we de componisten niet. Van enkele Gregoriaanse gezangen uit de late middeleeuwen is de componist wel bekend. Zo weten we dat het Salve Regina is gemaakt door Hermannus Contractus (1013-1054), ook wel Hermann van Reichenau of Herman de Lamme, een 11e-eeuwse Benedictijnse monnik en geleerde. Hij schreef werken over geschiedenis, muziektheorie, wiskunde en astronomie, evenals vele hymnen. Deze compositie bestaat uit solo's van twee sopranen, beurtzang door koorleden Shirley Houtsma en Lidy van der Voort, met op de achtergrond het neuriënde koor.

*Salve, Regina, Mater misericordiae,  
vita, dulcedo, et spes nostra, salve.*

*Wees gegroet, Koningin, Moeder van barmhartigheid;  
ons leven, onze vreugde en onze hoop, wees gegroet.*

*Ad te clamamus, exsules filii Hevae.  
Ad te suspiramus, gementes et flentes  
in hac lacrimarum valle.*

*Tot u roepen wij, ballingen, kinderen van Eva;  
Tot u smeken wij, zuchtend en wenend  
in dit dal van tranen.*

*Eia ergo, advocata nostra, illos tuos  
misericordes oculos ad nos converte.  
Et Jesum, benedictum fructum ventris tui,  
nobis post hoc exsilium ostende.*

*Daarom dan, onze voorspreekster,  
sla op ons uw barmhartige ogen;  
en toon ons, na deze ballingschap,  
En Jezus, de gezegende vrucht van uw schoot.*

*O clemens, O pia, O dulcis Virgo Maria.*

*O goedertieren, o liefdevolle, o zoete Maagd Maria.*

## Laudemus Virginem en Splendes Ceptigera

Laudemus Virginem en Splendes Ceptigera zijn beide canons afkomstig uit het Livre Vermell de Montserrat. Dit manuscript, dat dateert van 1399, is een verzameling liturgische, informatieve en instructieve teksten rond de Maria-verering in het klooster van Montserrat. Naast tekst bevat het manuscript ook een aantal liederen. Er zijn in totaal tien liederen opgetekend, canons of caças; meerstemmige liederen, waaronder één driestemmige en vijf rondedansen. De liederen uit het Llibre Vermell hadden klaarblijkelijk tot doel om de traditionele, wereldse liederen en dansen van de pelgrims te vervangen door devote liederen en dansen. Het merendeel van de liederen heeft dan ook een volkse klank. De monniken en musici hebben waarschijnlijk melodieën van bekende dansliederen gebruikt en die voorzien van Mariale teksten. Laudemus Virginem wordt gezongen door tenoren en bassen. Splendes Ceptigera begint met alle partijen en sluit af met tenoren en bassen.

*Laudemus Virginem, mater est,  
Et eius Filius Jhesus est.*

Laten we de maagd prijzen, die moeder is  
En haar Zoon is Jezus.

*Plangamus scelera acriter,  
Sperantes in Jhesum iugiter*

Wij betreuren diep onze misdaden  
En richten onze hoop onophoudelijk op Jezus

*Splendes ceptigera, Nostris sis advocata,  
Virgo puerpera.*

Stralende heersers, wees onze voorspraak,  
maagd, die een kind baarde.

*Tundentes pectora, Crimina confidentes,  
Simus altissimo.*

Wij slaan op onze borst, En bekennen onze  
zonden, Opdat we in de hemel mogen komen.

### **Gaude Virgo Mater Christi van Josquin des Prez**

Josquin des Prez (omstreeks 1450 - 27 augustus 1521) was een Henegouwse musicus (zanger en componist) van de Franco-Vlaamse School. Josquin was befaamd als zanger, componist en pedagoog. Als componist was hij al tijdens zijn leven een beroemdheid. Kenmerkend voor zijn muziek zijn de grote doorzichtigheid en de hechte structuur, waarbij de muziek nauw aansluit bij de tekst. Zijn composities worden gekenmerkt door veelvuldig gebruik van imitatie (stemmen zingen elkaar na) en het gebruik van stemparen (stemmen zingen twee aan twee). Beide kenmerken zijn goed te horen.

*Gaude, virgo mater Christi,  
quae per aurem concepisti,  
Gabriele nuntio.*

*Gaude, quia Deo plena  
peperisti sine poena,  
cum pudoris lilio.*

*Gaude, quia tui nati  
quem dolebas mortem pati,  
fulget resurrectio.*

*Gaude Christo ascendente,  
et in coelum te vidente,  
motu fertur proprio.*

Verheug u, maagd, moeder van Christus,  
Zwanger geworden via het oor,  
met Gabriël als boodschapper  
Verheug u omdat u, vol van God,  
gebaard hebt zonder pijn,  
met de lelie der kuisheid.

Verheug u, omdat uw boreling,  
Die tot uw verdriet gestorven was,  
stralend is verrezen.

Verheug u over Christus, die opstijgt  
en voor uw ogen  
op eigen kracht ten hemel is gevaren.

*Gaude quae post ipsum scandis,  
et est honor tibi grandis,  
in caeli palatio.*

*Ubi fructus ventris tui,  
nobis detur per te frui,  
in perenni gaudio.*

Verheug u, die na Hem bent opgestegen,  
en die grote eer ten deel valt  
in het hemels paleis,  
Waar de vrucht van uw schoot,  
door u aan ons is gegeven,  
om te genieten in eeuwige vreugde.

*Alleluia*

Alleluia

## Magnificat secondi toni van Tomás Luis de Victoria

Het Magnificat wordt ook wel de lofzang van Maria genoemd en komt uit het evangelie volgens Lucas, 1:46-55. De naam dankt het lied aan de eerste woorden in de Latijnse versie, Magnificat anima mea Dominum: mijn ziel prijst hoog de Heer. De zwangere Maria spreekt deze tekst uit wanneer zij haar nicht Elisabeth ontmoet, die ook zwanger is.

Tomás Luis de Victoria (1548-1611) werd op jonge leeftijd door Filips II van Spanje naar Rome gestuurd om daar te studeren. In 1586 keerde hij terug en kwam in Madrid in dienst van Maria van Spanje. Hij wordt beschouwd als een van de grootste Spaanse componisten tijdens het hoogtepunt van de contra-reformatie met voornamelijk religieuze, vocale werken. Zoals gebruikelijk in die tijd zette De Victoria de helft van de verzen op de oorspronkelijke Gregoriaanse melodie. Deze verzen zingt koorlid Leendert Jan van Lingen, gevolgd door tenoren en bassen. De andere helft van de verzen staat op muziek. Deze verzen worden door het hele koor gezongen.

### *Magnificat*

anima mea Dominum.

### *Mijn ziel*

prijst hoog de Heer.

*Et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo. Quia respexit humilitatem ancillae suae: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.*

*En mijn geest juicht om God, mijn Heiland.*

Omdat hij heeft omgezien naar de lage stand van zijn dienstmaagd: want zie, voortaan zullen mij zalig prijzen alle generaties.

*Quia fecit mihi magna, qui potens est, et sanctum nomen eius. Et misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.*

*Omdat Hij grote dingen voor mij heeft gedaan, hij die machtig is, en heilig is Zijn naam.*

En Zijn barmhartigheid is van geslacht tot geslacht, voor wie Hem vrezen.

*Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui. Deposuit potentes de sede et exaltavit humiles.*

*Hij heeft de kracht van zijn arm getoond, en hoogmoedigen heeft hij verstrooid.*

Hij heeft machtigen van de troon gestoten en nederigen heeft Hij verheven.

*Esurientes implevit bonis et divites dimisit inanes, Suscepit Israel puerum suum recordatus misericordiae suae,*

*Hij heeft hongerigen met gaven overladen, en rijken met lege handen weggestuurd.*

Trok zich het lot aan van Israel, zijn dienaar, zich herinnerend zijn barmhartigheid.

*Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham et semini eius in saecula. Gloria Patri et Filio, Et Spiritui Sancto,*

*Zoals hij tot onze vaders heeft gesproken, tot Abraham en zijn nageslacht in eeuwigheid.*

Ere zij de Vader en de Zoon, en de Heilige Geest,

*Sicut erat in principio, Et nunc et semper, Et in saecula saeculorum. Amen*

*Zoals het was in het begin, en nu en altijd, en in de eeuwen der eeuwen. Amen*

## **Ave Maria van Igor Stravinsky**

Het Weesgegroet (Latijn: Ave Maria) is een gebed gericht aan de Heilige Maagd Maria, de moeder van Jezus Christus. Het neemt een belangrijke plaats in binnen het rozenkransgebed. Van oorsprong is dit lied een Latijns gebed uit de katholieke traditie. Igor Fyodorovich Stravinsky (1882-1971) maakte een compositie voor gemengd koor a capella in 1934. Het werk is bestemd voor liturgisch gebruik in de Russisch-orthodoxe Kerk. In 1949 zette Stravinsky het werk op de Latijnse tekst. Stravinsky was een van de invloedrijkste componisten van de 20<sup>e</sup> eeuw en een centraal figuur binnen de modernistische muziek. Ook was hij dirigent, vaak van zijn eigen werken. Hij werd geboren in Rusland maar verwierf in 1934 de Franse nationaliteit. Einde jaren dertig vestigde hij zich in de Verenigde Staten waar hij in 1945 tot Amerikaan werd genaturaliseerd.

*Ave Maria, gratia plena,  
Dominus tecum.  
Benedicta tu in mulieribus,  
Et benedictus, Fructus ventris tui, Iesus.*

*Wees gegroet, Maria, vol van genade.  
De Heer is met U.  
Gij zijt de gezegende onder de vrouwen,  
En gezegend is Jezus, de Vrucht van Uw schoot.*

*Sancta Maria, Mater Dei, Mater Dei,  
Ora pro nobis peccatoribus,  
Nunc et in hora mortis nostrae.*

*Heilige Maria, Moeder van God,  
Bid voor ons, zondaars,  
Nu en in het uur van onze dood.*

*Amen*

*Amen*

## **Ave Maris Stella van Mariusz Kramarz**

Componist, arrangeur, dirigent en organist Mariusz Kramarz (1987) studeerde aan de Krzysztof Penderecki muziekacademie in Krakou, Polen. Zijn werk is vooral gebaseerd op heilige en liturgische muziek. Hij arrangeert ook volksmuziek en leidt verschillende koren. Kramarz werkt vanuit Polen ook samen met koren in Europa, waaronder Italië, Portugal, Frankrijk en de Oekraïne.

Ave Maris Stella is een zeer populaire liturgische hymne (lofzang) van onbekende origine. Aangezien de tekst voorkomt in de Codex Sangallensis, een 9<sup>e</sup> eeuws manuscript, dateert men de compositie meestal ook in die tijd. De hymne heeft vanouds een plaats in het officie (getijdengebed) van de Vespers van Mariaanse feestdagen. De Maria-titel *Sterre der zee* is zeer oud, maar nog steeds niet bevredigend verklaard. In aanmerking komt ook *Zij die licht geeft in het duister*. Bardos maakt gebruikt alle verzen van de hymne. Kramarz gebruikt alleen de verzen 1, 3, 6 en 7, maar maakt wel werk van het afsluitende amen.

*Ave maris stella,  
Dei Mater alma,  
atque semper Virgo,  
felix coeli porta. (herhaling)*

*Wees gegroet, sterre der zee,  
voedende Moeder Gods,  
en altijd Maagd,  
zalige poort des hemels.*

*Solve vincla reis  
profer lumen caecis,  
mala nostra pelle,  
bona cuncta posce.*

*Vitam praesta puram,  
iter para tutum:  
Ut videntes Jesum,  
semper collaetemur. (herhaling)*

*Sit laus Deo Patri,  
Summo Christo decus,  
Spiritus Sancto;  
Tribus honor unus.*

*Amen*

*Slaak de boeien van de zondaars,  
schenk het licht aan de blinden,  
verdrijf onze kwalen  
en verwerf ons alle goeds.*

*Geef ons een rein leven,  
bereid ons een veilige weg,  
opdat wij Jezus aanschouwend  
ons eeuwig samen mogen verblijden.*

*Lof zij God de Vader,  
Ook Christus, onze koning,  
Loof de Heilige Geest;  
Aanbid hen als waren zij samen één.*

*Amen*

## **A Hymn to the Virgin van Benjamin Britten**

Benjamin Britten (1913-1976) was een belangrijke Britse componist uit de 20<sup>e</sup> eeuw. Hij liet zich niet zo gemakkelijk in een hokje plaatsen. Hij schreef muziek voor zeer uiteenlopende genres; zijn oeuvre reikt van vocale muziek en opera's via orkestmuziek en filmmuziek tot religieuze muziek en kamermuziek. Met traditionele middelen componeerde hij amusante, ontroerende en indringende muziek.

Toen Britten als zestienjarige op de middelbare Gresham's School te Holt zat en tegelijkertijd moest herstellen in een sanatorium, schreef hij het kleine meesterwerk *A Hymn to the Virgin* ter ere van Maria. Hij schreef het binnen een dag.

Het gebruik van een semi-koor met solisten die tegen de grote groep inzingen, vormt een aangrijpend element binnen de essentiële eenvoud van dit kerstlied. De Latijnse antwoorden uit de 14<sup>e</sup> eeuw van het semi-koor op de Engelse woorden uit de 13<sup>e</sup> eeuw van het hoofdkoor geven ook een extra dimensie. Het semi-koor wordt gevormd door koorleden Machiel den Besten, Gertjan Endedijk, Aly de Jong en Lidy van der Voort.

*Of one that is so fair and bright, Velut  
maris stella. Brighter than the day is  
light, Parens et puella*

*I cry to thee, thou see to me Lady, pray  
thy Son for me, Tam pia, That I may  
come to thee, Maria*

*All this world was forlorn, Eva peccatrice  
Till our Lord was y-born, De te genetrice*

*Van één die zo schoon en helder is, Zoals de ster  
van de zee. Helderder dan de dag licht is,  
Moeder en meisje*

*Ik roep u aan, zie mij aan Vrouwe, bid tot uw Zoon  
voor mij, Zo liefdevol, Dat ik bij u mag komen  
Maria*

*De hele wereld was troosteloos, Eva zondares  
totdat onze Heer werd geboren, Uit u, zijn moeder*

With ave it went away, Darkest night,  
and comes the day, *Salutis*. The well  
springeth out of thee, *Virtutis*

Met een groet verdween de donkerste nacht, en  
kwam de dag van heil, *Verlossing*. Vanuit u  
ontspringt de bron van deugd, *Toewijding*

Lady, flow'r of ev'rything *Rosa sine spina*  
Thou bare Jesu, Heaven's King,  
*Gratia divina*

Vrouwe, bloem van alles, *Roos zonder doorn*  
U baart Jezus, de koning van de hemel,  
*Goddelijke genade*

Of all thou bear'st the prize Lady, queen  
of paradise, *Electa*  
Maid mild, mother es, *Effecta Effecta*

Van alles betaalt u de prijs Vrouwe, koningin van  
het paradijs, *Uitverkorene*,  
Milde maagd, tot moeder zijt ge gemaakt, *Open je*

### **Ave Maris Stella van Lajos Bárdos**

Lajos Bárdos (1899–1986) kreeg op 10-jarige leeftijd vioolles. Later studeerde hij aan de Franz Liszt Muziekacademie in Boedapest bij Zoltán Kodály en Albert Siklós. Later werd hij daar ook docent en hij was ook koordirigent en componist. Hij componeerde wereldlijke en geestelijke werken, vooral koorwerken met als doel het ontwikkelen van de Hongaarse koortraditie. Tot het einde van zijn leven dirigeerde hij vele koren in Boedapest en zette allerlei kooractiviteiten op in de plattelandsgebieden.

*Ave maris stella,  
Dei Mater alma,  
atque semper Virgo,  
felix coeli porta.*

*Wees gegroet, sterre der zee,  
voedende Moeder Gods,  
en altijd Maagd,  
zalige poort des hemels.*

*Sumens illud Ave  
Gabrielis ore,  
funda nos in pace  
mutans Hevae nomen.*

*Gij die dit Ave uit de mond  
van Gabriel mocht vernemen,  
grondvest ons in de vrede  
door de naam van Eva om te keren*

*Solve vincla reis  
profer lumen caecis,  
mala nostra pelle,  
bona cuncta posce.*

*Slaak de boeien van de zondaars,  
schenk het licht aan de blinden,  
verdrijf onze kwalen  
en verwerf ons alle goeds.*

*Virgo singularis,  
inter omnes mitis,  
nos culpis solutos  
mites fac et castos.*

*Maagd zonder weerga,  
boven allen zachtmoedig,  
verlos ons van onze schuld  
en maak ons zachtmoedig en kuis.*

*Vitam praesta puram,  
iter para tutum:  
Ut videntes Jesum,  
semper collaetemur*

*Geef ons een rein leven,  
bereid ons een veilige weg,  
opdat wij Jezus aanschouwend  
ons eeuwig samen mogen verblijden.*

### **Ave Maria van Karl Jenkins**

Karl Jenkins (1944) is een Welshe componist. Hij studeerde muziek aan de universiteit van Cardiff en de Royal Academy of Music in Londen. Hij speelt onder andere saxofoon, hobo en piano. In beperkte kringen werd Jenkins beroemd als een jazz- en rockmuzikant en lid van de jazz- en rockformatie Soft Machine. Na de opsplitsing van deze formatie richtte Jenkins zich vooral op het componeren van reclamemuziek. In 1995 begon hij met het project Adiemus. Dit is gebaseerd op klassieke muziek, maar is erg gevarieerd met invloeden van jazz, klezmer en azan. Binnen dat project zijn zeven albums verschenen, waarvan het laatste in 2003. Jenkins is in 2015 verheven tot in de adelstand (ridder - Sir Karl Jenkins).

*Ave Maria, gratia plena,  
Dominus tecum.*

*Wees gegroet, Maria, vol van genade.  
De Heer is met U.*

*Benedicta tu in mulieribus,  
Et benedictus, Fructus ventris tui Jezus.*

*Gezegende zijt gij onder de vrouwen,  
en gezegend is de Vrucht van Uw schoot Jezus.*

*Sancta Maria, Mater Dei,  
Ora pro nobis peccatoribus,  
Nunc et in hora mortis nostrae.*

*Heilige Maria, Moeder van God,  
Bid voor ons, zondaars,  
Nu en in het uur van onze dood.*

*Amen*

*Amen*

### **Ave Maria van Willem Andriessen**

Willem Christiaan Nicolaas Andriessen (1887-1964) was een Nederlands componist, dirigent en pianist. Geboren als zoon van de organist, koordirigent en componist Nico Andriessen ontving hij zijn eerste lessen van zijn vader. Hij studeerde aan het Conservatorium van Amsterdam en behaalde in 1908 de Prix d'Excellence met zijn Pianoconcert in Des. Hij trad op als solist in Berlijn, Frankfurt am Main, Dresden, Leipzig en verschillende Nederlandse steden. Een uitnodiging in april 1910 om hoofd van een muzikale instelling in Baltimore te worden, nam hij niet aan. Hij werd docent piano aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag en het Rotterdams Conservatorium en in 1937 directeur van het Amsterdams Conservatorium. Ave Maria schreef hij in 1954 voor sopranen en altten.

*Tekst: zie Ave Maria van Jenkins.*

## Salve Regina van Franz Liszt

Franz Liszt (1811-1886) was een van de bekendste romantici uit Hongarije. Hij bespeelde de piano met excellentie en componeerde daarnaast gerenommeerde invloedrijke stukken, als de Hongaarse rapsodie. Liszt was één van de grootste pianovirtuozen aller tijden, die tevens een succesvol en vooraanstaand pianoleraar was en een groot muziekhervormer en - vernieuwer. Het symfonisch gedicht en het pianorecital worden aan hem toegeschreven. Franz Liszt leefde voornamelijk in Wenen en Parijs en later in Weimar, waar hij hofkapelmeester was, Boedapest en Rome, waar hij zijn wijding tot subdiaken ontving.

*Salve Régina,  
Máter misericórdiae*

*Wees gegroet, Koningin,  
Moeder van barmhartigheid*

## Unser lieben Frauen Traum van Max Reger

Max Reger (1873-1916) was een Duits componist, pianist, organist, dirigent en muziekpedagoog. Hij componeerde stukken in vrijwel alle genres, maar steeds in pure abstracte vorm: hij was een fel voorstander van de absolute muziek. Een befaamd citaat van hem luidt: "Bach ist Anfang und Ende aller Musik", ofwel: alle muziek begint en eindigt bij Bach. Reger componeerde om te overweldigen, onder te dompelen, de adem te benemen. Hij schreef niet vanuit het ego, maar vanuit de verbinding met God. De compositie werd geschreven in Meiningen in 1914 en gepubliceerd in 1916, na Regers dood, als de vierde van acht geestelijke liederen. Het zijn drie paren van dichtregels van een anonieme poëet, afkomstig uit een volkslied over een oude Maria-legende. Maria droomde van een boom die onder haar hart groeide. Dat geeft aan dat ze zwanger is. Het kind onder haar hart zal op een dag de *Baum* worden. Deze werpt zijn schaduw *Über alle Land* en biedt bescherming en leefruimte, en mensen vinden er steun en oriëntatie in. Een symbool van een wereld waarin een goed leven voor iedereen mogelijk is.

*Und unser lieben Frauen  
der traumet, traumet ihr ein Traum:  
wie unter ihrem Herzen gewachsen wär,  
gewachsen ein Baum.*

*En onze lieve Maria  
zij droomt, zij heeft een droom  
alsof er iets het onder haar hart was gegroeid,  
een boom was gegroeid*

*Und wie der Baum ein Schatten gäb  
wohl über alle, alle Land:  
Herr Jesus Christ der Heiland,  
also ist er, ist er genannt.*

*En hoe de boom schaduw zou geven  
Waarschijnlijk over alles, al het land:  
Heere Jezus Christus, de Redder,  
daarom is Hij, is Hij genoemd.*

*Herr Jesus Christ der Heiland ist  
Unser Heil und Trost,  
mit seiner bitteren Marter  
hat er uns all erlöst.*

*Heere Jezus Christus, die Redder is  
Onze redding en troost,  
met zijn bittere marteling  
Hij heeft ons allemaal verlost.*

## **Bogoroditse Dēvo, raduisya van Sergej Rachmaninov**

Sergej Rachmaninov (1873-1943) was een Russische componist en pianist. Hij leefde eind 19<sup>e</sup> eeuw en de eerste helft van de 20<sup>e</sup> eeuw. Langgerekte en nostalgische melodieën kenmerken zijn Romantische stijl en hij schreef veel virtuoze muziek voor piano. "Voor hem voorspel ik een grote toekomst." Niemand minder dan de beroemde Tsjaikovski zou dit hebben gezegd over de toen nog 16-jarige Rachmaninov. Met zijn lange vingers kon Rachmaninov de meest virtuoze muziek uit een piano toveren. Een ander deel van zijn identiteit kwam steeds meer naar voren: componeren. Hij was nog maar een 18-jarige student toen hij het virtuoze Eerste pianoconcert (opus 1) voltooide en zelf de solist was op de première. Hij werkte het Ave Maria uit in het Russische Bogoroditse Dēvo, raduisya.

*Богородице Деве,  
радуйся,  
благодатная Марие,  
Господь с тобою.  
Благословена ты в  
женах,  
и благословен плод  
чрева твоего,  
яко Спаса родила еси  
душ наших.*

*Bogoróditse Dyévo,  
ráduisya,  
Blagodátnaya Maríye,  
Gospód s tobóyu.  
Blagoslovyéna ty v  
zhenákh,  
i blagoslovyén plod chryéva  
tvoyevó,  
yáko Spása rodilá yesí dush  
náshikh.*

*Maagdelijke Moeder van God,  
Verheugd u  
Gezegende Maria,  
de Heer is met jullie.  
Gezegend zijt gij onder de  
vrouwen,  
en gezegend is de vrucht van uw  
schoot;  
want Gij hebt de Redder van onze  
zielen gebaard.*

## **Mother of God, here I stand van John Tavener**

*Mother of God, here I stand* is gebaseerd op een gebed over Maria van Mikhail Yuryevich Lermontov (1814-1842). Hij was een Russische schrijver, poëet en schilder in de romantische tijd. John Tavener (1944-2013) maakt een compositie van het gebed. Op 33-jarige leeftijd trad hij toe tot de Russisch-orthodoxe Kerk. Deze keuze heeft zijn muziek sterk beïnvloed. Hij ging zich interesseren voor mystiek en schreef vooral sobere kerkmuziek waarin westerse en oosterse invloeden versmelten. *Mother of God* wordt gekenmerkt door een grote eenvoud en een sterke devote zeggingskracht.

*Mother of God, here I stand now praying,  
Before this icon of your radiant brightness.*

*Moeder van God, hier sta ik nu te bidden.  
Voor dit icoon van je stralende helderheid.*

*Not praying to be saved from a battlefield,  
not giving thanks, nor seeking forgiveness.  
for the sins of my soul, nor for all the souls.*

*Niet biddend om mij te redden van een slagveld,  
niet om te danken, niet om vergiffenis te zoeken  
voor mijn zonden of die van alle anderen.*

*Numb, joyless and desolate on earth,  
But for her alone, whom I wholly give you*

*Verdoofd, vreugdeloos en alleen op de wereld,  
Maar alleen voor haar, die ik volledig geef aan u.*

## **There is no rose of such virtue en Stabat Mater van Andrew Smith**

*There is no rose* komt uit een 15<sup>e</sup> eeuws Engels manuscript met 13 carols, de Trinity Carol Roll: het eerste bewaard gebleven manuscript van polyfone muziek met Engelse teksten. De carol gaat in op de belangrijke betekenis van de Maagd Maria en de geboorte van Jezus. De roos wordt geassocieerd met schoonheid en liefde en specifiek de Maagd Maria: deugzaam en zuiver. Het schetst ook een levendig beeld van de wonderbaarlijke vereniging van hemel en aarde in de geboorte van Jezus.

Andrew Smith (geboren in 1970) is een Brits-Noorse componist die al sinds zijn achtste als hobby schrijft. Hij studeerde muziek en Engels aan de Universiteit van Oslo. Zijn composities kregen serieuzere aandacht toen hij schreef voor het Trio Mediaeval in Noorwegen. Door de opname werd hij bekend bij het Amerikaanse publiek. Dit leidde tot samenwerkingen met groepen als New York Polyphony, Khorikos en Gothic Voices.

*There is no rose of such virtue  
As is the rose that bare Jesu:  
Alleluya.*

*Er is geen roos met zoveel deugd  
als de roos die Jezus heeft gedragen:  
Halleluja*

*For in this rose contained was  
Heaven and earth in little space:  
Res miranda*

*Want in deze roos waren  
hemel en aarde in een kleine ruimte samengekomen:  
Wonder*

*By that rose we may well see  
That he is God in person three:  
Pari forma*

*Aan die roos kunnen we heel goed zien  
dat hij God in drie personen is  
In één vorm*

*The angels sung the shepherds to:  
"Gloria in excelsis Deo"  
Gaudeamus*

*De engelen zongen voor de herders:  
"Gloria in excelsis Deo"  
Laten we jubelen*

*Leave we all this worldly mirth,  
And follow we this joyful birth:  
Transeamus*

*Als we alle wereldse vrolijkheid achterlaten,  
En deze vreugdevolle geboorte volgen:  
Transformatie*

## **Stabat Mater van Andrew Smith**

Het *Stabat Mater*, naar de beginwoorden *Stabat Mater dolorosa*, is één van de beroemdste middeleeuws-Latijnse gedichten op de Moeder Gods in haar smart om de gekruisigde Jezus. Het beschrijft het intense verdriet van Maria als haar zoon de kruisdood sterft en het verlangen van de gelovige om één te worden met het lijden van Christus.

In de 15<sup>e</sup> eeuw kreeg het *Stabat Mater* de rol van hymne in de katholieke liturgie. Later werd het verwijderd: het was te profaan. Sinds 1727 is het weer officieel één van de katholieke misgezangen in de Goede Week. In zijn compositie zoekt Smith het contrast

tussen ingetogen en heftig beleefde smart. Net als in *There is no rose*, maakt hij gebruik van eenstemmige (quasi Gregoriaanse) passages.

*Stabat Mater dolorosa,  
luxta crucem lacrimosa,  
dum pendebat Filius*

*Vol verdriet stond zijn moeder,  
met tranen langs haar wangen,  
waar haar Zoon gekruisigd hing*

*Cujus animam gementem, Contristatam  
et dolentem, Pertransivit gladius*

*En het was haar in haar lijden, of een zwaard haar  
kwam doorsnijden, dwars door het hart heen*

*O quam tristis et afflicta,  
Fuit illa, benedicta,  
Mater unigeniti!*

*Hoe verdrietig en verloren,  
was de toch zo uitverkoren  
moeder die hem 't leven gaf*

*Quae moerebat et dolebat,  
Et tremebat cum videbat,  
Nati poenas incliti*

*Ze moest klagen, ze moest rouwen,  
en ze beefde bij 't aanschouwen,  
van zijn vreselijke straf*

*Eia Mater, fons amoris,  
Me sentire vim doloris,  
Fac, ut tecum lugeam*

*Vrouw van liefde en genade,  
wil toch op mijn schouders laden,  
alles wat U lijden doet*

*Fac, ut ardeat cor meum,  
In amando Christum Deum,  
Ut sibi complaceam*

*'k Wil mijn hart aan hem verpanden,  
laat mij dan van liefde branden, o  
pdat ik hem zo ontmoet*

*Sancta Mater, istud agas,  
Crucifigi fige plagas,  
Cordi meo valide.*

*Moeder, wil mijn hart bezeren,  
met de wonden die hem deren,  
die zo nederig wilde zijn*

*Fac me vere tecum flere,  
Crucifixo condolere,  
Donec ego vixero*

*Laat mij huilen aan uw zijde,  
laat het kruis ook mij doen lijden,  
tot ik zelf eens doodgaan moet*

*luxta crucem tecum stare,  
Te libenter sociare,  
In planctu desidero*

*'k Wil mij naar het kruis begeven,  
om daar met U mee te leven,  
in wat hem zo lijden doet*

*Fac me plagis vulnerari,  
Cruce hac inebriari,  
Ob amorem Filii*

*Laat zijn pijnen mij genaken,  
laat het kruis mij dronken maken,  
van de liefde voor uw zoon*

*Christe, cum sit hinc exire,  
da per Matrem me venire,  
ad palma victoriae*

*Laat het kruis over mij waken,  
laat mijn dood mij sterker maken,  
zodat hij mij begeleidt*

*Quando corpus morietur,  
Fac, ut animae donetur,  
Paradisi gloria*

*En mijn ziel, als 't lijf moet sterven,  
de verrukking doet verwerven,  
die de hemel ons bereidt*

### **Ave Maria van Mariusz Kramarz**

Beschrijving: zie Ave Maria van Stravinsky en Ave Maris Stella van Kramarz.

*Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum.  
Benedicta tu in mulieribus,  
Et benedictus, Fructus ventris tui, Iesus.*

*Wees gegroet, Maria, vol van genade. De Heer is met  
U. Gij zijt de gezegende onder de vrouwen,  
En gezegend is Jezus, de Vrucht van Uw schoot.*

*Sancta Maria, Mater Dei, Mater Dei,  
Ora pro nobis peccatoribus,  
Nunc et in hora mortis nostrae.*

*Heilige Maria, Moeder van God,  
Bid voor ons, zondaars,  
Nu en in het uur van onze dood.*

*Amen*

*Amen*

## Koorleden

### *sopranen*

Anouk Romers  
Jeanet Vegter  
Josee Vrielink  
Lidy van der Voort  
Manon Koster  
Nicolette Michels  
Pauline van Tienhoven  
Shirley Houtsma

### *alten*

Aly de Jong  
Anastasia Kolkena  
Digna van Walsum  
Francien van der Vlist  
Hanneke Kievit  
Marieke Deurloo

### *tenoren*

Camille Bakkum  
Gerrit Jan Klop  
Gertjan Endedijk  
Leendert Jan van Lingen  
Wim Hijnen  
Wim de Kool

### *bassen*

Felix van de Laar  
Joop Hummelink  
Machiel den Besten  
Peter Berkien

## Vertalingen

Vertalingen zijn onder meer van de hand van C.A. Bos, Bavo Hopman, Barry Jonston, R.J. Jordens, Bert Nieuwenhuize, Jan Piebe Tjepkema en Willem Wilmink.

## Sponsoren

Wij bedanken het Cultuurfonds Culemborg en Erven de Roos van Culemborg. Mede dankzij hun bijdrage is dit concert mogelijk gemaakt.

*Mocht u het boekje niet willen bewaren, wilt u het dan hier achterlaten?*

*Wij willen u hartelijk bedanken voor uw komst!*